

Bergkerk, 23 januari 2022

Lezingen: Jeremia 31:31-34, Efeziërs 4:20-23, Mattheus 11:25-30

Afgelopen vrijdag las ik in mijn krant een deprimerend interview met een violistenechtpaar. Net als talloos veel andere musici en kunstenaars gingen zij gebukt onder een lege agenda: vele concerten waren geannuleerd, en veel boekingen afgezegd. Ze vonden het coronabeleid in Nederland oneerlijk en veel te streng. Maar hun frustratie ging dieper dan de tegenslagen van de crisis; ze zeggen: *“De jarenlange bezuinigingen op de zorg, educatie en cultuur zijn méér dan verontrustend. Wie wil er nou in een land wonen waar zo weinig ruimte meer is voor reflectie, voor het voeden van de geest?”* Aan het einde van het interview komt naar voren waar de grootste pijn zit: in het gebrek aan waardering vanuit de samenleving. Jawel: ze hebben trouwe fans, ze hebben een meelevend publiek. Binnen de kring van liefhebbers van klassieke muziek vinden ze waardering genoeg. Maar dat is een kleine kring die in het geraas van de samenleving nauwelijks hoorbaar wordt. De maatschappij functioneert prima zonder klassieke muziek, heeft hun vioolspel niet nodig, en dat doet pijn.

Ik had, al lezend, met dit violistenechtpaar te doen. Ik vond eigenlijk dat ze gelijk hadden. En ik werd óók geraakt door een overeenkomst met het lot van de kerk: onze neoliberale samenleving, tot op het bot geïndividualiseerd en gefragmentariseerd, heeft de kerk allang niet meer nodig! Ons kerkelijke leven in Nederland speelt zich af in een piepkleine religieuze luchtbel van trouwe gelovigen. Binnen die luchtbel hechten we heel veel waarde aan het werk dat we doen, de liederen die we zingen, de boodschap die we horen. Maar buiten die luchtbel zijn wij als lucht voor de mensen. Als alle kerken van het land in één nacht zouden afbranden, dan ligt Nederland daar niet wakker van. In de komende jaren zullen honderden kerken in ons land de deuren sluiten, wegens gebrek aan mensen en gebrek aan geld. Om dat te zien aankomen, - daar hoef je geen onheilsprofeet voor te zijn. Nederland zal het schouderophalend gadeslaan. *“Wie wil er nou in een land wonen waar zo weinig ruimte meer is voor reflectie, voor het voeden van de geest?”*

Over onheilsprofeten gesproken: we lazen een gedeelte uit Jeremia. In vrijwel alle 52 hoofdstukken van zijn boek kondigt Jeremia het onheil aan. Het leger van Babylon zal komen om heel Juda en Jeruzalem te veroveren en te verwoesten. Want: God is boos op zijn volk. Het volk heeft zich van God afgekeerd, heeft niet naar Gods woorden geluisterd, en heeft zich verrijkt ten koste van de armen. In hoofdstuk 9 klaagt God: *“Ach, had Ik maar een nachtverblijf in de woestijn. Ik zou mijn volk verlaten, van hen weggaan. Ze zijn allen even trouweloos, het is een bende bedriegers. (...) Elke broer bedriegt als Jakob, elke vriend strooit lasterpraat rond. De een bedriegt de ander, de waarheid spreken ze niet. (...) Onderdrukking volgt op onderdrukking, bedrog op bedrog. Ze willen van Mij niets weten, - spreekt de Heer.”*

En dan opeens, temidden van al die onheils- en oordeelsaankondingen, als een oase in de woestijn, zijn daar vier hoofdstukken vol troost en hoop. De hoofdstukken 30 t/m 33 worden wel genoemd: het “Troostboek van Jeremia”. Het is maar een klein lichtpuntje, maar het zet al die donkere hoofdstukken vol dreiging en vernietiging in een ander licht. Want in dit “Troostboek” laat God zich diep in zijn hart kijken, laat Hij zien welk verlangen er zit onder al die boosheid en bestraffing. We hoorden in de lezing: *“De dag zal komen – spreekt de Heer – dat Ik met het volk van Israël en het volk van Juda een nieuw verbond sluit...”*

Dit is de situatie: de weg van het verbond is doodgelopen. God had er alles aan gedaan om het tot een succes te maken: Hij had zijn volk bevrijd uit de slavernij, en het een reeks van zorgzame en heilzame regels meegegeven, en het de weg gewezen naar een paradijselijk land. Maar het was op een bittere teleurstelling uitgelopen. God moest vaststellen dat er van zijn mooie plannen en bedoelingen niets was terechtgekomen, dat het veelbelovende verbond was uitgelopen op een teleurstelling. Bij ons zou dat het einde van het verhaal hebben betekend: *“Ik geef het op, ik trek mijn handen van dit volk af, ze zoeken het verder maar uit.”*

Voltaire, de 18^e-eeuwse schrijver en voorvechter voor mensenrechten, zei een keer: *“God kan niets behalve vergeven, - dat is zijn beroep!”* Hij bedoelde dat een beetje smalend: vergeven is het

enige waar God nog goed voor is! Maar hij had wel een punt: God kan niet anders dan vergevingsgezind zijn. God koestert een zo diepe liefde voor zijn volk, voor zijn mensen, dat Hij zichzelf zou moeten verloochenen om het voorgoed de rug toe te keren. Ook door de hevigste teleurstelling en boosheid heen maakt Hij toch telkens weer een nieuw begin. We hoorden Hem zeggen, in misschien wel de ontroerendste zin uit het Eerste Testament: *“Ik zal mijn wet in hun binnenste leggen, en hem in hun hart schrijven. Dan zal Ik hun God zijn, en zij mijn volk.”* God opent een nieuwe weg; Hij legt zich niet neer bij het doodlopen van het oude verbond. Er moet, er zal een weg komen waarlangs de mensen gaandeweg zullen begrijpen wat de kern van het leven is, waar alles om draait en waar de geschiedenis heen voert: de onopgeefbare liefde van God voor zijn mensen op aarde. Jeremia geeft machtige woorden aan deze eeuwige liefde van God. In het leven en sterven van Jezus hebben wij deze liefde gezien: tastbaar voor onze handen, zichtbaar voor onze ogen. Zonder deze liefde zullen de mensen liefdeloos en verloren, en zal de samenleving zielloos en genadeloos zijn.

We luisterden naar de woorden van Paulus aan de gemeente van Efeze. Als Paulus een brief schreef, dan was er meestal iets aan de hand. Hij schreef zijn brieven aan (bijvoorbeeld) de Romeinen, de Korinthiërs en de Galaten omdat er in die gemeenten ruzies waren, conflicten en misverstanden. Paulus voelde zich geroepen om adviezen te geven, een richting aan te wijzen, en soms forse kritiek te uiten. Hij schreef zijn brief aan de Efeziërs om te wijzen op het belang van de verbondenheid met Christus, en op het belang van de gemeente. De kerk, de gemeente is het lichaam van Christus, de plek waar de verbondenheid met Jezus en de verbondenheid met elkaar gevierd mogen worden. Paulus doet een dringende oproep aan de Efeziërs om verdeeldheid te voorkomen, om de eenheid binnen de gemeente hoog te houden.

In hoofdstuk 4 horen we hem praten over de nieuwe levenswandel die past bij het nieuwe geloof in Jezus. De nieuwe weg, het nieuwe verbond in Christus is nooit vanzelfsprekend; daar moet je in groeien, dat is een worsteling met je oude leven en een worsteling om stap voor stap de nieuwe mens te worden zoals God die bedoeld heeft. Je zou haast zeggen: zoals God steeds opnieuw een nieuw begin moest maken, om zijn plannen met het verbond en de mensen te realiseren in de geschiedenis, zó moet de mens telkens weer een nieuwe stap zetten om langzaam maar zeker te groeien in mens-zijn, in het realiseren van geloof, hoop en liefde. Het verbond vraagt om een allesomvattende inzet, zowel van God als van de mensen!

Als je kijkt naar het verdampen van de kerken in deze samenleving, zou je de sombere vraag kunnen stellen: *“Komt er van dat verbond ooit nog wat terecht?”* Maar Paulus zegt in deze brief ook nog wat anders (1:15): *“Daarom, en ook omdat ik gehoord heb over uw geloof in Jezus, de Heer, en over uw liefde voor alle heiligen, dank ik God onophoudelijk voor u, en noem ik u in mijn gebeden.”* Voor deze wankelmoedige gemeente, waar scheuring en verdeeldheid op de loer liggen, en waar de gelovigen terug dreigen te vallen in hun heidense levenswandel, dankt Paulus de Heer onophoudelijk!

Ik begin mij, eerlijk gezegd, een beetje te schamen als ik deze hartelijke woorden van Paulus op mij laat inwerken. Om de een of andere calvinistische reden vond en vind ik het gemakkelijker om kritisch te zijn, op de kerk èn op mezelf: er gaat zo weinig van ons uit, het is vaak zo lauw en laf allemaal, we vallen in de samenleving op geen enkele manier nog op, behalve door het getob over onszelf en onze toekomst. Veel te weinig zeg ik hardop hoe dankbaar en blij ik ben, met jullie als gemeente en met allerlei lieve mensen om mij heen. Het is hartverwarmend hoe vele prachtige mensen in de gemeente bezig zijn met de mooiste dingen: het omzien naar elkaar, het maken van muziek, het organiseren van bijeenkomsten die troosten en inspireren, het zoeken naar nieuwe vormen die voor de kerk nieuwe wegen kunnen openen... En is het eigenlijk niet een wonder, een Godswonder dat er nog altijd mensen zijn die zich laten raken en aanspreken door het evangelie? Paulus kende in zijn tijd de hoon en de vervolging; het was allerminst vanzelfsprekend dat de mensen het verhaal van Jezus zouden herkennen en omarmen als fundament voor hun leven. In onze tijd is de vanzelfsprekendheid er óók niet meer. Het is een wonder dat er nog mensen zijn die het verhaal willen horen, dat mensen zich dóór het evangelie laten samenbrengen in een gemeenschap. We zouden er eens wat vaker blij mee kunnen zijn: met het feit dat er nog altijd een kerk, een gemeente van Christus is, en daarmee zouden we ook wat vaker blij met elkáár kunnen

zijn, zeker ook op een dag als vandaag, waarop we de oecumene vieren... *“Ik dank God onophoudelijk voor u, en ik noem u in mijn gebeden.”*

Soms zie ik in onze kerken, in onze wijkgemeentes een zekere genadeloosheid ontstaan. We zien hoe onze gemeente krimpt, wankel en kwetsbaar begint te worden. Vaak zie je dan een explosie aan activiteiten ontstaan. Alsof we iets te bewijzen hebben: we zijn een bruisende, vitale gemeente, en dat zal de hele stad weten...! De druk om mee te doen, om een taak op je te nemen, om een actief en betrokken gemeentelid te blijven of te worden, neemt toe. Laten we, als het allemaal paniekerig en genadeloos dreigt te worden, elkaar en onszelf richten op de woorden van Jezus: “Mijn juk is zacht, en mijn last is licht.” De kerk is géén plek om elkaar op te jagen en uit te putten. Integendeel: de kerk is een plek om tot rust te komen, om op adem te komen met liefdevolle en hoopvolle woorden en klanken. De Geest kan in opgejaagde en overspannen mensen zijn werk niet doen! Kom even tot rust, kom tot jezelf... Pas dan kan de Geest je hart en je ziel openen.

Ik ben de preek begonnen met nieuws uit de krant, en ik wil met nieuws uit de krant ook afsluiten. Op 3 januari las ik een interview met de actrice Hadewych Minis. Zij treedt vaak op in theatervoorstellingen, en zij heeft dan de gewoonte om Maria te vragen om hulp. In een eerste opwelling dacht ik: “Ik wist helemaal niet dat die Hadewych zo’n vrome vrouw was!” Maar “vroom” kun je haar niet noemen, want ze zegt: “Ik geloof níet in God. Maar het is gewoon zo dat Maria mij op spannende momenten helpt.” Ik moet eerlijk toegeven dat ik hier in eerste instantie schamper en afwijzend op reageer: “Dit is flauwekul, dit kan helemaal niet! Als je dan zo nodig iets van het christelijke geloof wilt overnemen, wees dan zo sportief om het hele pakket te nemen: Vader, Zoon en Geest, schepping en verlossing, de verwachting van het Koninkrijk, EN moeder Maria. Maar je kunt NIET een piepklein stukje van het geloof apart zetten, omdat je dat wel mooi vindt, en de rest overboord gooien!”

Dat is mijn eerste reactie. Daarna besef ik dat ik vast zit in een gereformeerde luchtbel, in een verdwijnende wereld van theologie en kerkelijkheid. Noem het een “tunnelvisie”, voor mijn part. In de wereld van vandaag lopen mensen met een winkelwagentje door de spirituele supermarkt, en ze nemen mee wat ze inspirerend vinden of goed kunnen gebruiken. De rest, hoe eerbiedwaardig ook, laten ze gewoon in de winkel liggen. Ik verfoei die mentaliteit, maar is het denkbaar dat we als kerk toch eens in gesprek moeten zien te komen met deze moderne manier van “geloven” en spiritueel zijn? Is het denkbaar dat de Geest ons iets wil laten zien en ontdekken in deze buitenkerkelijke geloofsvormen? Vroeger noemden ze dat de “algemene genade” of de “gemeene gratie”: ook buiten de kerk raakt de Geest mensen aan om houvast te zoeken en in beweging te komen. Zou dáár een nieuwe weg te vinden zijn? De Geest waait waarheen Hij wil; daar gaan wij niet over...

Hoe dan ook lijkt het mij heilzaam om NIET onze energie te steken in het (koste wat het kost!) overeind houden van ons kerkelijke bedrijf, maar in het acht slaan op de wegen van de Geest, binnen de gemeente, maar zeker ook daarbuiten!